

**Wilfried Potthoff, Aleksandar Jakir, Marko Trogrlić,
Nikolaos Trunte (ur.), Dalmatien als europäischer
Kulturraum, Filozofski fakultet u Splitu - Odsjek za
povijest, Split, 2010, 663 str.**

Skuhala Karasman, Ivana

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2011, 37, 166 - 170**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:386652>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

dručjima morali uskratiti detaljnije predstavljanje. Tako su radovi iz teatrološkoga područja Suzane Marjanić (*Zooscena i kao etička pomutnja: primjeri s hrvatske performerske i kazališne scene*) i Lade Muraj (*Dva lica kućnoga kazališta u Dubrovniku u 18. stoljeću*), pedagoškoga Marka Pranjica (*Kontinuitet i diskontinuitet starogrčkih odgojnih sadržaja u hrvatskoj pedagoškoj praksi*) i Brune Pušić (*Temeljni pojmovi filozofije odgoja u djelima Stjepana Matičevića i Josipa Markovića*) te sociološkoga područja Marka Mustapića (*Uloga lokalne zajednice u rješavanju problema odlaganja komunalnoga otpada u tranzicijskoj Hrvatskoj*) svaki na svoj način iz svoga znanstvenoga kuta pridonijeli stvaranju slike interdisciplinarnoga koncepta proučavanja hrvatske kulture. Upravo to je *Kroatologija*, slaganje bogatoga mozaika hrvatske kulture sa svim segmentima koji je čine. Uz čestitke uredništvu na odvažnosti pokretanja znanstvenoga časopisa te vrste, želimo sljedećim brojevima uspješnost i kvalitetu prvoga broja.

ANA VALJAN

Dalmatien als europäischer Kulturraum (ur. Wilfried Potthoff †, Aleksandar Jakir, Marko Trogrlić, Nikolaos Trunte), Filozofski fakultet u Splitu – Odsjek za povijest, Split, 2010, 663 str.

Zbornik *Dalmatien als europäischer Kulturraum* sadrži trideset priloga koji su rezultat dvaju internacionalnih znanstvenih simpozija: »Dalmatien als Raum europäischer Kultursynthese« koji je održan u Bonnu od 6. do 10. listopada 2003. godine te »Städtische Kultur in Dalmatien. Die Genese eines europäischen Kulturraums« održanom u Bonnu od 9. do 13. listopada 2006. godine. Na spomenutim simpozijima svoja su izlaganja održali znanstvenici iz Njemačke, Hrvatske, Italije i Mađarske. Osim predgovora urednika, predgovora W. Potthoffa i indeksa imena ovaj zbornik sadrži i pet poglavlja: »Geschichte und Geschichtliche Grundlagen«, »Sprache«, »Literatur«, »Kultur- und Geistesgeschichte« te »Künste, Medien u. a.«.

Prvo poglavlje sadrži pet članaka: »Dalmatien als europäischer Kulturraum« Wilfrieda Potthoffa, »Mittelalterliches Dubrovnik: Wo sich das slavische und das lateinische Europa begegnen« Zdenke Janeković Römer, »Apulien im Rahmen der adriatischen Kultur« Francesca Saveria Perilla, »Das öffentliche Leben in Dalmatien venezianischer Zeit« Marije Dragice Anderle te »Između komunalnog patriotizma i protonacionalnog univerzalizma: identitetski modeli u ranomodernoj dalmatinskoj historiografiji« Zrinke Blažević.

Drugo poglavlje sadrži dva članka Klause Steinkea »Begegnungen zwischen Slavia und Romania am Beispiel Dalmatiens und Rumäniens« i »Stadtkultur und

Sprachkultur in Dalmatien (Aspekte der Mehrsprachigkeit und der Sprachpolitik in den dalmatinischen Städten)« te članke Žarka Muljačića † »Die Rolle der romanischen Sprachen bei der ‚Okzidentalisation‘ des Kroatischen«, Matea Žagara »Die glagolitische Schriftreform des 13. Jahrhunderts im Kontext der lateinischen Schriftreform«, Nikolaosa Truntea »Zum Standort des Kroatisch-Kirchenslavischen Ende des 20. Jahrhunderts« te Amira Kapetanovića »Die štokavische Schriftsprache der Čakaver in 17. und 18. Jahrhunderts«. Iz teksta K. Steinkea »Begegnungen zwischen Slavia und Romania am Beispiel Dalmatiens und Rumäniens« saznajemo kako: »Mit Dalmatien und Rumänien werden zwei signifikante Endpunkte des in der Antike entstandenen, inzwischen aber längst untergegangenen Kontinuums der Latinität in Südeuropa bezeichnet«. Dalmatskom jeziku tako je često bila pripisivana uloga prijelaznog jezika između istočnog i zapadnog latiniteta. Ovaj lingvistički krajolik oblikovao se ekspanzijom Rimskog carstva prema južnoj Europi, a vrhunac je doživio s osvajanjem Dakije pod Trajanom 101–106. godine, čime je čitav Balkanski poluotok došao pod vlast Rima. Njegov drugi članak govori o višezječnosti i jezičnoj politici u dalmatinskim gradovima. Obalni dalmatinski gradovi bili su polietnički te stoga i višezječni, a izmjena jezika na dalmatinskom području bila je česta pojava. Naime ovo područje prvo je bilo ilirsko, zatim su jedni za drugim dolazili grčki moreplovci, Rimljani, Slaveni, venecijanski trgovci i dr., a svi su oni sa sobom donijeli svoj jezik. Slijedi članak »Die Rolle der romanischen Sprachen bei der ‚Okzidentalisation‘ des Kroatischen« Ž. Muljačića. Nije postojao smo jedan autohton dalmatskoromanski jezik, nego najmanje tri: *jadertinski* (»Zadar-romanski«), *raguzijski* (»Dubrovnik-romanski«) te *labeatski* (»Bar-romanski«). Venecijanski jezik bio je prvi živi neslavenski jezik koji je natkrilio hrvatske obale. Utjecaj drugih »lingue d’Italia« poput apulskog i firentinskog na područje Dubrovnika i Boke kotorske također je bio značajan. Veliki udio dalmatoromanizma i venecijanizma u različitim terminologijama hrvatskog jezika razlikuje ga od svih drugih slavenskih jezika. U svom članku »Die glagolitische Schriftreform des 13. Jahrhunderts im Kontext der lateinischen Schriftreform« M. Žagar iznosi podatak kako pitanje dodira glagoljaškog pisma i načina pisanja s drugim pismima i načinima pisanja, prije svega ćirilničnim i latinskim, spada u kontekst kulturnog prodiranja iz Slavije i Romanije u Dalmaciju te na Kvarner i njegovo zaleđe. Od sredine 13. stoljeća u Hrvatskoj se razvija uglata varijanta glagoljice, a nešto kasnije i tzv. uglata ustav glagoljica na koju je latinski utjecao samo sporadično.

Treće poglavlje »Literatur« započinje člankom Maje Bošković Stulli »Volkslieder aus Dalmatien: Küstenland und Hinterland«. Razlikuju se dvije različite dalmatinske kulturne pojave: jedna patrijarhalno-ruralna na kojoj počiva slavenska oralna tradicija i mediteransko-urbana. Za dalmatinsko zaleđe karakteristične su junačke epske pjesme, dok je kultura dalmatinskih priobalnih gradova urbana te je u njima slavenstvo isprepletano s romanstvom i latinitetom. Slijedi članak Reinharda Lauera »Die ragusanische Literatur im mediterranen Raum«. U Dubrovniku se između 14. i 18. st. razvila visoka kultura čiji su nosioci bili vlastela i kler, a književnost je bila do te mjere razvijena da je prešla granice grada. Krajem 17. st. u Dubrovniku je, po uzoru na rimsku *Accademia degli Arcadi*, osnovana *Accademia Otiosorum*. U Dubrovniku su i žene mogle sudjelovati u kulturnom životu. Tako

se prvom dubrovačkom pjesnikinjom smatra Julija Bunić (Giulia Bona). Treći je članak Davora Dukića »Jerolim Kavanjin als ein Beispiel der Komplexen dalmatinischen Identität in der Frühen Neuzeit«. Jerolim Kavanjin rođen je u Splitu 1641. godine. Nakon što je u Padovi 1669. godine završio studij prava vratio se u svoj rodni grad koji je napustio tek oko 1700. godine kada odlazi živjeti u Sutivan na otoku Braču gdje je i umro 1714. godine. Pretpostavlja se da je upravo u vrijeme boravka u Sutivanu napisao svoje jedino književno djelo *Povijest vandelska bogatoga a nesrećna Epuluna i ubogoga a čestita Lazara* u kojem se nalaze znanje, moralni i politički stavovi kao i biografija J. Kavanjina. U članku »Dubrovnik – offene und verschlossene Stadt« Dunja Fališevac iznosi podatak kako su za razliku od književnog stvaralaštva u drugim dijelovima Hrvatske (venecijanska Dalmacija, Banska Hrvatska, dijelovi Hrvatske pod turskom vlašću) u Dubrovniku nastajala književna djela koja su promptno slijedila poetsku praksu Zapada. Krajem 15. i početkom 16. st. u Dubrovniku nastaje opširan petrarkistički kanconjer Nikše Ranjine, a već početkom 17. st. u Dubrovnik prodiru elementi novog stila, baroka, kojem pripadaju djela Ivana Gundulića, Ivana Bunića, Junija Palmotića, Ignjata Đurđevića. Krešimir Nemeć u članku »Von der Insel zum Festland und zurück« bavi se trojicom značajnih hrvatskih pripovjedača 20. st., Rankom Marinkovićem, Petrom Šegedinom i Slobodanom Novakom. Za spomenute autore otok je autarkičan mikrokosmos u kojem su zaoštreni egzistencijalni problemi te se ljudske drame javljaju u posebno zaoštrenoj formi. Radi se dakle o tri otoka, Marinkovićevu Visu, Šegedinovoj Korčuli te Novakovu Rabu. Slijedi članak Istvána Lőkösa »Mađarski povijesni toposi u hrvatskom epskom pjesništvu 16. i 17. stoljeća (Od Mavra Vetranovića Čavčića do Ivana Gundulića)«. Proučavajući hrvatsko epsko pjesništvo iz 16. i 17. st. autor će pokušati otkriti »[...] neke od najvažnijih i karakterističnih mađarskih povijesnih motivacija ovoga bogatog pjesništva i naravno pokazati i razloge učestalosti spomenutih toposa«. Svoja istraživanja usmjerio je na pjesmu nepoznatog pjesnika *Počinjje razboj i tužba kralja ugarskoga*, »pjesance« i »tužbe« M. Vetranovića te na *Osmana* Ivana Gundulića. Posljednji je članak u ovom poglavlju »Dalmatinische Bezüge im 'serbischen' Alexanderroman« Nikolaosa Truntea. Godine 1389. u ostavštini trgovca Damianusa iz Zadra pronađen je slavenska Aleksandrida. To je ujedno prva Aleksandrida koja je dobila epitet »srpski«.

Člankom Ludwiga Steindorffa »Die dalmatinischen Städte zwischen byzantinischen Erbe und kommunaler Emanzipation« započinje četvrto poglavlje. Političko središte bizantske Dalmacije bio je Zadar, dok je crkveni centar nakon sinoda 925. i 928. godine bio Split. Jedan aspekt »bizantskog nasljeđa« vidljiv je i u prisutnosti glagoljaša na spomenutom području, a pogotovo na sjevernodalmatinskim otocima i kasnije u Istri. Gradovi u sjevernoj Dalmaciji uključujući i Zadar od 1205. bili su pod venecijanskom vlašću, dok su Trogir i Split i dalje za svog vladara priznavali hrvatsko-ugarskog kralja. Treba spomenuti da su dalmatinski gradovi poput Nina, Šibenika, Hvara, Korčule, dakle gradovi bez bizantskog nasljeđa također sudjelovali u procesu komunalne emancipacije. Drugi je članak Marka Trogrlića »Dalmatien und die politik der Wiener Zentralstellen im 19. Jahrhundert«. Godine 1879. Dalmacija je birala svoje zastupnike u Zastupnički dom. Politički organ dalmatinske Nacionalne partije *Narodni list* u početku je mandata podržavao novu vladu te se

gajila nada za provedbu »narodne stvari« u Dalmaciji. Na kraju mandata *Novi list* piše kako ne postoji nikakva nada da bi hrvatski jezik ikada mogao postati službeni jezik u javnoj upravi u Dalmaciji. Slijedi članak Slavka Kovačića »Wandel in Struktur und Wirken der Katholischen Kirche zur Zeit der österreichischer Herrschaft über Dalmatien«. Godine 1797. nakon sloma Mletačke republike dio Dalmacije, koji je bio pod njenom vlašću, potpao je pod austrijsku vlast. U to vrijeme na spomenutom teritoriju bilo je trinaest biskupija, a najmlađa među njima bila je Šibenska biskupija. Već za vrijeme prve austrijske vladavine (1797–1806) u Beču se započelo s pripremama za restrukturiranje biskupija, prije svega se želio smanjiti njihov broj. Promjene su se događale i na području školstva te u radu crkvenih odgojnih ustanova i škola. Nezadovoljstvo austrijskom vlašću u Dalmaciji povećalo se zadnjih tridesetak godina njezine vladavine najviše zbog tzv. borbe protiv glagoljice kao i zbog sprečavanja izgradnje 1901. godine osnovanog Katoličkog kolegija sv. Jeronima u Rimu. U članku »Enzyklopädische Bestrebungen in Kroatien als Faktor der Kultursynthese« Ljerka Schiffler iznosi tezu kako enciklopedijsko-leksikografsko djelovanje sadržajem i formom pripada među najstarije tradicije koje grade temelje hrvatskog nacionalnog i kulturnog identiteta. Enciklopedijsko-leksikografsko djelovanje jest »[...] der Beweis für eine intensive Kultur- und Wissenschaftsarbeit, die bereits in einem nach heutigem Verständnis frühen Stadium multidisziplinär angelegt war und hochhaltige Bedeutung, für die spätere Entwicklung der europäischen, aber auch der kroatischen Wissenschaft haben wird.« Značajan doprinos razvoju enciklopedistike i leksikografije dali su i pripadnici crkvenih redova poput, A. L. Cerve, F. M. Appendinija, A. Ranjine i dr. kao i sastavljači kataloga i popisa u 18. i 19. st. Tako je Šime Ljubić, koji je živio i djelovao u 19. st. sastavio biografski rječnik *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*. Članak Wilfrieda Potthoffa † »Die Akademiebewegung in Dalmatien und Dubrovnik« bavi se djelovanjem Akademija na području Dalmacije i Dubrovnika. U Zadru je tako 1562. godine osnovana prva književna akademija na području Dalmacije – *Accademia degli animosi*, a dvadeset i dvije godine kasnije 1584. u Dubrovniku je osnovana *Akademija složenijeh / Accademia dei concordi* čiji su najznačajniji članovi bili Bobaljević i Monaldi. U Zadru su još osnovane *Accademia dei cinici* (1664) kojoj je cilj bio njegovanje latinskog jezika i književnosti, *Accademia degli Incaloriti* (1694) te u 18. st. *Accademia dei Ravvivati*. U Dubrovniku je pak 1690. osnovana *Accademia degli Arcadi, Akademija učenih ispraznih / Accademia degli oziosi eruditi*, a početkom 19. st. pod vodstvom Antuna Kaznačića osnovana je *Intrepidi Arcades*. Posljednji je članak u ovom poglavlju »Ruđer J. Bošković und sein Einfluß auf die Entwicklung der Physik« autora Hansa Ullmaiera. Ono što danas podrazumijevamo pod pojmom moderne znanosti ima svoje začetke u 17. st. i povezano je s imenima Kopernika, Brahea, Bacona, Galileja, Keplera, Harveya, Descartesa, Huygensa, Newtona, Leibniza. Boškovićevo djelo *Theoria philosophiae naturalis redacta ad unicam legem virium in natura existentium*, objavljeno u Beču 1758, predstavlja važan korak prema modernoj fizici te je svojim sadržajem dalo ideje za neke novine poput Thomsonova model atoma.

Zadnje poglavlje »Künste, Medien u. a.« sadrži pet članaka. Prvi je članak Hane Breko »Die Musikkultur Dalmatiens im Mittelalter«. Najstariji izvori o glazbi

u Dalmaciji potječu iz 11. st. i pripadaju dvjema najvećim zapadnoeuropskim liturgijskim tradicijama: beneventanskoj i gregorijanskoj, dok posebno mjesto zauzima glagoljičko pjevanje. Dakle u glazbi srednjovjekovne Dalmacije postoji suživot različitih glazbenih tradicija: glagoljičke, beneventanske te gregorijanske. Slijedi članak Gorane Doliner »Glagolitic Music Tradition in Dalmatia as Part of European Culture«. Glagoljaško crkveno pjevanje uglavnom je sačuvano preko usmene predaje te se razlikuje od gregorijanskog pjevanja kao i od glagoljaškog pjevanja u Češkoj, Slovačkoj, Poljskoj, Makedoniji, Bugarskoj i dr. Glagoljaško pjevanje bilo je prošireno na području Istre, na otocima Krku, Cresu, Lošinj, Rabu, Pagu, kvarnerskom zaleđu te na području Dalmacije s otocima Hvarom, Korčulom, Bračom, Šoltom, Visom i dr. O glazbenoj kulturi u Dalmaciji između 16. i 18. st. u svom članku »Musikkultur Dalmatiens zwischen dem 16. und 18. Jahrhundert« piše Stanislav Tuksar. U 16. st. djeluju kompozitori Andrea de Antiquis, Franciscus Bossniensis, Andrea Patrizi da Cherso te Giulio Schiavetto. Renesansna umjetnička glazba nastala u Dalmaciji sadrži pretežno elemente zapadnoeuropske glazbene kulture. Prva četiri desetljeća 17. st. mogu se smatrati zlatnim vremenom umjetničke glazbe u Dalmaciji, a u glazbi 18. st. osim venecijanskog utjecaja vidljivi su i drugi talijanski utjecaji, prije svega oni iz Napulja i Rima. Internetskim identitetom Dalmacije bavi se članak Reane Senjković »'You write something, too, we'll be stronger': Dalmatian Internet Identity and the Mobilisation of Tradition«. Internet-ske stranice o dalmatinskim gradovima pružaju informacije o znamenitostima koje postoje u gradu, smještaju u hotelima i pansionima, redu vožnje autobusa, trajekata, aviona. Mnoge stranice sadrže i fotoalbume sa slikama krajolika i plaža, a »tradicionalna kultura« također je u službi turizma kao dodatak suncu i morskoj atmosferi. Posljednji je članak u ovoj knjizi »Reisende und Nachahmer: Ostadria-Repräsentationen in deutschsprachigen Texten des späten 18. und frühen 19. Jahrhunderts: Eine imagologische Studie« Mirne Zeman. Prirodoslovac Balthasar Hacquet je 1797. godine objavio opis pojedinih dijelova Istre i Dalmacije. Izvještaj o putu po primorju napisao je i publicirao 1805. godine Vinzenz Batthyány, a autor drugog važnog djela ove tematike jest oficir Hieronymus Rödlich. Također je nezaobilazan putni izvještaj botaničara Josepha von Seenusa koji je početkom 19. st. proučavao floru na području dijela Istre, Kvarnera i primorja.

Zbornik *Dalmatien als europäischer Kulturraum* sadrži članke iz područja povijesti, jezika, književnosti, enciklopedistike, kulture, glazbe i medija te pokazuje do koje je mjere Dalmacija bila dijelom europskih kulturnih i povijesnih događanja. On je ujedno i nezaobilazno djelo za sve one koji se žele dublje upoznati s navedenom tematikom.